

SVENSK EXEGETISK ÅRSBOK
86

På uppdrag av Svenska Exegetiska Sällskapet
utgiven av Blaženka Scheuer

Lund 2021

Redaktionskommitté:

Utgivare och redaktör: Blaženka Scheuer (blazenka.scheuer@ctr.lu.se)

Redaktionssekreterare: David Davage (david.davage@altutbildning.se)

Recensionsansvarig: Gunnar Samuelsson (gunnar.samuelsson@lir.gu.se)

Tobias Hägerland (tobias.hagerland@lir.gu.se)

Mikael Larsson (mikael.larsson@teol.uu.se)

Rikard Roitto (rikard.roitto@ehs.se)

Miriam Sellén (miriam.sellen@teol.uu.se)

Lena-Sofia Tiemeyer (l.s.tiemeyer@abdn.ac.uk)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 200 (studenter SEK 100)

Övriga världen: SEK 300

Frakt tillkommer med SEK 100. För medlemmar i SES är frakten kostnadsfri.

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren (david.davage@altutbildning.se). Manusstopp är 1 mars.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/), samt ATLA Religion Database®, publicerad av the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606, e-mail: atla@atla.com, webb: www.atla.com och Religious and Theological Abstracts.

Omslagsbild: Adobe Stock 279358022, standardlicens

Design: David Davage

Tryckt med bidrag från Samfundet Pro Fide et Christianismo
(kyrkoherde Nils Henrikssons stiftelse)

Svenska Exegetiska Sällskapet
c/o CTR Lux Lunds Universitet
Box 192 Att: Blaženka Scheuer
22100 Lund

www.exegetiskasallskapet.se

ISSN 1100-2298

Lund 2021

Tryck: Bulls Graphics, Halmstad

Innehåll

EXEGETISKA DAGAR 2020

Exegetiska föredrag

<i>Nässelqvist, Dan</i> , Aural Clues as Guides to the Interpretation of New Testament Texts	1
<i>Vayntrub, Jacqueline</i> , Hearing the Voice of Biblical Poetry	20
<i>Wikander, Ola</i> , L's and S's in the Land of Israel: 'Ereš Yiśrā'el, Jeremiah 10:11, Isaiah 1:5, and Lateral and Breathy Snake Killing	39

Pedagogiska föredrag

<i>Davage, David, Tobias Hägerland, Blaženka Scheuer och Åke Viberg</i> Att undervisa i exegetik under pandemin: några praktiska reflektioner	73
--	----

ARTIKLAR

<i>Cook, John Granger</i> , Paul, σκύβαλα, and the Boscoreale Cups	83
<i>Eidevall, Göran</i> , Bertil Albrektson in memoriam (1929-2021)	109
<i>Landgren, Martin</i> , Vad spelar det för roll att Paulus är förundrad? Galaterbrevet 1:6 i ett klassiskt epistolärt perspektiv	113
<i>Sanfridson, Martin</i> , Are Circumcision and Foreskin Really Nothing? Re-Reading 1 Corinthians 7:19 and Galatians 5:6; 6:15	130
<i>Wasserman, Tommy</i> , A New Leaf of Constantine Theologites the Reader's Lectionary in Uppsala University Library (Fragm. ms. graec. 1 = Greg.-Aland L1663)	148

RECENSIONER

<i>Bautch, Richard J., Joachim Eck och Burkard M. Zapff. Isaiah and the Twelve: Parallels, Similarities, and Differences</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	167
--	-----

Bezzel, Hannes, <i>Saul: Israels König in Tradition, Redaktion und früherer Rezeption</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	170
Bezzel, Hannes och Reinhard G. Kratz. <i>David in the Desert: Tradition and Redaction in the "History of David's Rise"</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	174
Brosius, Maria, <i>A History of Ancient Persia: The Achaemenid Empire</i> (Dag Oredsson)	178
Charlesworth, James H. (red.), <i>The Unperceived Continuity of Isaiah</i> (Stefan Green)	180
Frevel, Christian, <i>Medien im antiken Palästina</i> (Stig Norin)	184
Koenig, Sara M., <i>Bathseba Survives</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	189
McKnight, Scot och B. J. Oropeza (red.), <i>Perspectives on Paul: Five Views</i> (Mikael Tellbe)	192
Moore, Stephen, <i>Gospel Jesuses and Other Nonhumans: Biblical Criticism Post-Poststructuralism</i> (Joel Kuhlin)	196
Sander, Paul J. <i>Alternate Delimitations in the Hebrew and Greek Psalters: A Theological Analysis</i> (David Davage)	200
Satran, David, <i>In the Image of Origen: Eros, Virtue, and Constraint in the Early Christian Academy</i> (Carl Johan Berglund)	204
Thiede, Barbara, <i>Male Friendship, Homosociality, and Women in the Hebrew Bible: Malignant Fraternities</i> (Lena-Sofia Tiemeyer)	208
Weber, Beat, <i>Werkbuch Psalmen. I: Die Psalmen 1 bis 72; II: Die Psalmen 73 bis 150; III: Theologie und Spiritualität des Psalters und seiner Psalmen</i> (David Davage)	212

nar hegemonisk maskulinitet är Bibeln i sin helhet en propagandaskrift där Gud, alfahannen, alltid segrar.

Denna bok kan liknas vid en kampskrift som ämnar visa att Bibeln har en grundläggande positiv inställning till manliga maktstrukturer och att den i grund och botten är fientlig mot kvinnor. Många av Thiedes påståenden är välgrundade i texten; andra bör tas med en nypa salt. Hon framhäver fullt möjliga tolkningar av texten men nämner sällan att det finns andra, lika möjliga tolkningar som är mindre svartvita.

Lena-Sofia Tiemeyer, Örebro teologiska högskola

BEAT WEBER

*Werkbuch Psalmen. I: Die Psalmen 1 bis 72; II: Die Psalmen 73 bis 150;
III: Theologie und Spiritualität des Psalters und seiner Psalmen*

Stuttgart: Kohlhammer, 2016, e-bok, 357 + 415 + 369 sidor, 600 kr,
ISBN 987-3-17-031461-0 / 978-3-17-031462-7 / 978-3-17-031463-4

Beat Weber har genom åren utmärkt sig som en både produktiv och noggrann forskare, med Psaltaren som främsta intresse. De band som utgör den *Werkbuch*-triologi som står i fokus i denna recension kan därför bäst ses som en teologiskt driven och spännande syntes av Webers stora kunnande på området. Triologin, som Weber skrivit på under en längre tid (Band I publicerades 2001, Band II 2003 och Band III 2010), har nu kommit ut i samlad form som e-bok (Band I och II har omarbetats något) och utgör tillsammans ett fint uttryck för den kombination av exegetiska studier och (kristet) församlingsbruk som Weber, i egenkap av teologie doktor med lång erfarenhet av arbete som församlingspräst i Schweiz, själv förkroppsligar: "Das Wb Pss will – ohne andere Zugänge abzuwerten – insbesondere der bibelwissenschaft Erschliessung dienen und sie für die kirchliche Praxis im weitesten Sinn fruchtbar machen" (I:21). Närmare bestämt utgör tre överlappande förståelsehorisonter grunden för arbetet med psalmerna: en historisk där Psaltaren ses som ett dokument från en annan tid och kultur, en litterär där Psaltaren ses som ett konstverk (utformning och poesi blir viktiga komponenter), och en teologisk där Psaltaren förstås som ett slags "trosvitt-

nesbörd” ("Glaubenszeugnis"), vilket innebär att den kan tolkas som en auktoritativ del av en större (kristen) kanon. Dessa tre horisonter relaterar också till vad Weber beskriver om tre "settings", i ljuset av vilka psalmerna tolkas. Den första är en historisk/liturgisk tolkning, där den enskilda psalmen läses i relation till sitt antika sammanhang, den andra är en litterär tolkning, där den enskilda psalmen läses som en helhet, och den tredje är en kontextuell eller kanonisk tolkning, där den enskilda psalmen läses i relation till större litterära sammanhang, främst Psaltaren, men också (den kristna) kanon:

Der einzelne Psalm ist als halb-autonome Einheit anzusehen. Mit andern Worten: Jeder Psalm ist als Text eine literarische Einheit, die zunächst für sich selbst zu interpretieren ist. Aber auch das andere gilt: Jeder Psalm hat seinen bestimmten, ausgewählten (nicht zufälligen!) Platz im Psalter, ist eingebettet in dieses Buch und schliesslich in den Kanon autoritativer Schriften (AT/Bibel) (I:37)

Rent konkret innehåller Band I och II kommentarer över Psaltarens 150 psalmer, medan Band III resonerar mer övergripande kring Psaltarens teologier och spiritualitet. Ser vi först på Band I inleds det med en beskrivning av upplägg och metod (I:17–20), följt av en allmän och lättillgänglig introduktion till de enskilda psalmerna (I:20–36), Psaltarens tillkomst och slutliga form (I:37–45) samt Psaltarens verkningshistoria ("Wirkungsgeschichte", I:46–48). Sedan följer kommentarer över varje psalm i först bok 1 (Pss 1–41) och sedan bok 2 (Pss 42–72). Dessa kommentarer följs av en diger tematiskt ordnad litteraturförteckning, för att sedan fortsätta i Band II, som inte inleds med någon introduktion, utan istället kommenterar bok 3–5 i tre sektioner, följt av ytterligare en tematiskt ordnad litteraturförteckning.

Att Weber kommenterar Psaltaren "bokvis" är inte bara av praktiska skäl. Weber menar nämligen att bokindelningen har direkt betydelse för tolkningen (se t.ex. I:42–44 och Band III). Likt många psalmforskare hör Weber alltså till dem som menar att Psaltaren sammanställts i syfte att läsas i relation till både de psalmer med vilka de placerats tillsammans och till mer övergripande teologiska rörelser i samlingen som hel-

het. Dessa större rörelser beskrivs av Weber vara orienterade mot teologihistoria ("Geschichtstheologie") och vishet. Mer specifikt menar han att bok ett och två representerar det enade kungariket under David och Salomon, bok tre fokuserar på det delade riket fram till dess att sydriket förs bort i exil, medan bok fyra och fem speglar exilen och den efterexilska tiden. Denna rörelse innebär också enligt Weber att Psaltaren som helhet betonar JHWH som tillflyktsort och i viss mån också ger samlingen en eskatologisk prägel. Likt Gerald H. Wilson (*The Editing of the Hebrew Psalter*, Chico, CA: Scholars Press, 1985) identifierar Weber också två övergripande ramverk – ett konungsligt (Pss 2, 72, 89, 144) och ett vishetsorienterat (Pss 1, 73, 90, 107, 145).

Själva kommentarerna är tydligt och konsekvent strukturerade. Varje psalm presenteras först i tysk *översättning*, där uppställningen av texten också illustrerar psalmens struktur. Ibland listas alternativa översättningar inom parentes. Sedan följer en *ordlista* med ett antal utvalda ord som ges på hebreiska, i tysk översättning, och ibland också med en kort grammatisk analys. I anslutning till Ps 1 sägs till exempel att אֲשֶׁר־ är en interjektion som kan översättas "glücklich" eller "selig", samt att שָׂתֵל står i *qal* passiv particip maskulin singular och har betydelsen "(ein-, ver)pflanzen" (I:48). Här lyser en av Webers målgrupper igenom tydligt, nämligen den intresserade, men inte exegetiskt skolade läsaren. Eftersom varje psalm fått en sådan ordlista, något som indikerar ett pedagogiskt intresse att introducera hebreiskan, hade det inte varit fel om hela den hebreiska texten inkluderats, så att upplägget nästan blev som en "Reader's edition", något som skulle gå väl i linje med *Werkbuch*-idén, och eftersom det rör sig om en e-bok skulle det inte heller innebära några extra tryckkostnader.

Efter ordlistan följer sedan en diskussion av psalmens *form* och *innehåll* – denna del motsvarar ofta det man skulle hitta i "vers-för-vers"-delen i en klassiskt utformad kommentar – samt *struktur* och *poesi*, där det som presenterats visuellt fördjupas och förklaras. Dessa delar kan alltså tänkas motsvara de två första "settings" (historisk och litterär tolkning), med stor övervikt på den andra av dem. Sedan följer *kontext*,

där psalmen förstås i ljuset av andra psalmer i Psaltaren, samt i relation till (den kristna) Bibeln i stort. I anslutning till kommentaren till Ps 2 resonerar Weber till exempel kring psalmens relation till Ps 1, dess placering i Psaltaren, samt bruk i Nya testamentet. Sist ger Weber ”*praxisorienterade*” reflektioner (”Anregungen für die Praxis”). Här kan Weber till exempel tala om hur den skarpa dikotomin mellan rättfärdiga och orättfärdiga i Ps 1 inte ska tas som ursäkt för att kategorisera människor. I linje med en vanlig kristen tolkningsstrategi menar Weber istället att ”die Trennlinie verläuft ja nicht selten durch das eigene Herz!” (I:51). Den kamp som i många psalmer är en konkret, ”yttre” kamp flyttar alltså in och blir en ”inre” brottning. Sådana läsningar återkommer på ett flertal ställen, och det är också vanligt att Weber i denna del presenterar messianska och kristologiska läsningar (se t.ex. Ps 58; 109, jfr kapitel 7 i Band III).

Överlag fungerar kommentarerna väl för den tänkta målgruppen. Texten är lättillgänglig, och inga invecklade diskussioner förs. Det gör samtidigt att den läsare som är på jakt efter lösningar på specifika textproblem eller djupdykningar i historiska sammanhang inte får så mycket med sig. Fokus är genomgående först på psalmens nuvarande form, och sedan främst i dialog med andra psalmer. Till exempel diskuterar Weber Ps 2:12b som ett tillägg, avsett för att binda samman Ps 1 och 2, men nämner ingenting om den grammatiskt märkliga konstruktionen נשק־בַּר i samma vers, utan översätter rakt av den mäsoretiska texten (I:52–53). Ett annat exempel är Ps 22:17–18, där Weber flyttar de två sista orden i v. 17 till v. 18 (ידי ורגלי) utan att kommentera det mer än i en kort mening: ”Umstritten ist die Lesung von 17b (in der Übersetzung werden die beiden letzten Begriffe von 17b mit 18a verbunden; zur Diskussion vgl. B. A. Strawn)” (I:122).

Att den historiska bakgrunden inte är framträdande märks också i till exempel kommentaren till Ps 29, där det nämns kortfattat att psalmen har ”Berührungen zu altkanaanäischen (ugaritischen) Vorstellungen ...” (I:147), eller i anslutning till Ps 72, som Weber lika kortfattat säger relaterar till ”der altorientalischen, von Ägypten bis Babylon re-

ichenden Königsideologie” (I:326). Sammantaget blir kommentarerna alltså framför allt en bra översikt av de enskilda psalmernas teologi, så som de kan tolkas inom ramen för den kristna kanon. De blir mindre intressanta för historiskt eller filologiskt intresserade bibelforskare, som istället med fördel kan interagera med Webers andra akademiska publikationer.

I Band III är greppet, som påpekats ovan, ett annat. Här utvecklar Weber sitt fokus på Psaltaren som *helhet* och hur den kan tänkas vara relevant för framför allt kyrkans liv. Psaltarens slutliga form, det vill säga den litterära kontext som Weber menar att redaktörer har försett enskilda psalmer med, blir alltså tongivande, eftersom Weber menar att psalmernas ordning utgör den äldsta kommentaren till Psaltaren (III:24). Mycket utrymme ges därför åt att först etablera Pss 1–3 som den portal genom vilken läsaren träder in i Psaltaren (kapitel 2). Weber identifierar tematiker som han menar löper genom hela Psaltaren, och i kapitel 3–5 beskriver han dessa i mer detalj. I kapitel tre, som utgör det enskilt längsta kapitlet, utvecklar Weber, utifrån Ps 3, idén om att Psaltaren kan ses som (en inbjudan till liturgisk) bön. Inte minst formkritiken blir viktig här. Sedan, i kapitel fyra, är fokus på Guds konungslighet (jfr Ps 2). Här betonas också Psaltarens profetiska potential som bland annat, men inte uteslutande, relateras till messianska anspråk. I kapitel fem blir vidare det fokus på vishet som observerats i Ps 1 grunden för ett resonemang kring Psaltarens potential som etisk vägvisare (med Ps 78 som teologisk mittpunkt). Till skillnad från många psalmforskare som ser Pss 1–2 (eller bara Ps 1) som ett förord inkluderar Weber alltså även Ps 3. Genomgående i dessa tre kapitel är att Weber relaterar sina tematiska resonemang till närläsning av enskilda psalmer, samtidigt som han gör mer övergripande synteser och återkommande rör sig mellan psalmernas då-budskap och nutidsrelevans. Kapitel sex fokuserar sedan Psaltarens avslutning (Pss 146–150) –Weber förstår dessa psalmer som en (passande) slutpunkt i en övergripande rörelse från *klagan* till *lov* där den bedjande inbjuds att stämma in i en ständig lovsång – och kapitel sju blir en slags sammanfattning där många av de

tematiker som berörts på ett implicit (och diakront fokuserat) sätt knyts samman i ljuset av de tre övergripande ”settings” som introducerats i Band I. Här har Weber ett ständigt fokus på kyrkans bruk av psalmerna som ord *från* och *till* Gud. Band III avslutas med en omfattande tematiskt organiserad litteraturförteckning (III:287–363).

Sammantaget har Weber gjort ett stort och imponerande jobb som kommer vara till stor glädje för teologistuderter och församlingsmedlemmar, framför allt tysktalande. Även om jag naturligtvis har en del kritik mot det övergripande resonemanget kring Psaltarens tillkomst och identifierandet av redaktionella intentioner (denna kritik har jag formulerat utförligt på andra ställen och behöver inte upprepas här), ska det ändå sägas att Weber på ett intressant sätt – och med stor passion för att göra Psaltaren relevant för vår tid – har lyckats med att både ge en utmärkt bild av forskningsläget (så som det såg ut 2016) och att introducera Psaltaren lättillgängligt för en bredare läsekrets. Utan att fastna i detaljerade exegetiska resonemang blir läsaren likväl medveten om att det är just sådana resonemang som ligger bakom Webers utläggningar. Detta syns inte minst i hans omfattande litteraturlistor, som glädjande nog också gjorts tillgängliga online i ett format där de ständigt uppdateras (se Beat Weber på academia.edu).

David Davage, Akademi för ledarskap och teologi